

Nicolae Mecu

***Levantul* lui Mircea Cărtărescu – un monument al postmodernismului românesc¹**

Cartea aceasta – scrisă în anul 1988, dar apărută în 1990 la editura Cartea Românească – nu propunea un Mircea Cărtărescu cu totul nou, nici ca substanță, nici ca manieră, dacă o considerăm în liniile ei generale de tehnică postmodernă. Noutatea ei absolută stă pur și simplu în forma literară adoptată, adică în ideea de a compune o *epopee* într-o epocă în care genul intrase de mult în desuetudine, în literatura română ca și în literaturile străine. Pe teren românesc Ioan Budai-Deleanu îl ilustrase cu geniu în varianta ei „eroi-comico-satirică”, așa cum își recomanda el „poemațioul” *Țiganiada*. În varianta ei gravă, eroică, forma se încearcă a fi resuscitată în epoca renașterii naționale de la jumătatea secolului 19, firește, ca epopee de întemeiere. Fără succes însă, deși genul nu-i tentează numai pe scriitorii minori, ci și autori de talia lui Heliade Rădulescu sau Costache Negruzzi. Cât despre Eminescu, care își va fi dat seama de anacronismul epopeii ca gen, acesta îi preia totuși câteva dintre prerogative în poemele mai ample, cu componentă epică, și în piesele de teatru pe tema (sau numai cu pretextul) istoriei naționale, dar mai ales îi convertește potențialul în meditația vizionară, de anvergură metafizică, asupra istoriei, ca în postuma *Memento mori*. Prin urmare, apariția unei epopei la sfârșit de secol 20, în plină ascensiune a postmodernismului românesc, avea de ce să producă uimire.

Levantul se ridică firește, ca orice epopee, pe un schelet epic. Protagonistul e un june poet, Manoil, individ de extracție nobilă și totodată luptător pentru emanciparea neamului său, într-o vreme de trezire a conștiinței libertății naționale în întreaga zonă a Balcanilor. Așadar, el încear-

¹ Text scris pentru a fi rostit la *Radio România Cultural* pe data de 24 iunie 2006, ora 16,30, în cadrul emisiunii literare „Zări și etape”. Îl dedic studenților mei de la Facultatea de Științe Umane (Litere), Universitatea Sapienția, Miercurea Ciuc.

că să conjuge pana cu sabia – cele două arme proeminente din panoplia întregului parcurs al poemului. Mișcarea subversivă în slujba căreia se pune eroul acționează ca un magnet, strângând în jurul ei „căuzași” de bună-credință, dar și impostori, profitori sau trădători, angrenați în peripecții insolite, senzaționale, uneori terifiante și fantastice sau doar pline de culoare, și prin care se încheagă un caleidoscop de oameni și întâmplări ce alternează gravitatea peregrinărilor romanticului Conrad din poemul omonim al lui Bolintineanu cu picarescul romanelor populare gen *Misterele Bucureștilor* de Bujoreanu ori cu pitorescul și umorul balcanic al istorioarelor lui Anton Pann. Fără a minimaliza suculența în sine a acestui scenariu epic, anecdotic, trebuie spus – de altfel așa cum s-a arătat încă de la cronicile de întâmpinare a cărții – că valoarea extraordinară a poemului se află la alte paliere ale construcției. În paginile de aici mă voi referi numai la câteva dintre acestea.

Epoee postmodernă declarată, *Levantul* este, de la un capăt la altul, o construcție *la vedere*, mai mult poate decât oricare dintre creațiile lui Mircea Cărtărescu, scriitor ce a asumat în deplină cunoștință de cauză poetica postmodernismului, despre care, de altfel, a dat o sinteză remarcabilă, *Postmodernismul românesc* (1999), cu o solidă bază teoretică. Este opera unui autor care cunoaște la perfecție strategiile și subtilitățile tehnice ale autoreferențialității. Dar trebuie subliniat din capul locului că toate acestea, deși ostentate, nu creează nicio clipă impresia de scriere care să ilustreze un program; și că totul e absorbit de metabolismul ficțiunii. Nu e vorba aici numai de o chestiune de meșteșug stăpânit magistral, ci de faptul că Mircea Cărtărescu este înainte de toate un scriitor *vizionar*. Prin urmare, el va topi în magma incandescentă a viziunilor sale orice artificiu tehnic care, la un scriitor lipsit de această rară virtute, s-ar dezlipi de ficțiune așa cum se dezlipește cofrajul de arhitectura pe care a conținut-o pasager. Dimpotrivă, la Cărtărescu acesta intră ca parte constitutivă, genuină, în însăși construcția ridicată. De aici provine, la lectură, pregnantă și naturala impresie de autenticitate – iertat să-mi fie anacronicul termen. Osmoza de care vorbesc este de găsit la toate nivelurile și componentele textului: în perspectiva narativă și în rescrierea poeziei române, în structura planurilor temporale sau a celor spațiale, care interferează până la disoluția distanțelor dintre ele, în relația dintre propria scriitură și interstițiile intertextuale – abundente –, în anularea distanței dintre istorie și prezentul cotidian, dintre multiplele stiluri reactualizate prin pașișe

și conviețuind grație limbii universale a poemului, care e limba munte-nească vorbită, însă galvanizată arhaizant; în fine o osmoză între real și ficțional, între narator și autorul empiric sau între textul existenței lui și existența personajelor din text. Ca să reluăm titlul unui volum de versuri anterior al poetului, *Levantul* tinde să cuprindă *Totul*.

Să începem cu perspectiva narativă, care de altfel își face marcată prezența încă din *incipit*. Vocea naratorului deschide textul spre a-și avertiza eroul că e o *ființă de hârtie* și spre a schița statutul ontologic al ficțiunii:

*...Năzăriri de suflet nobil. Manoile, cum te plâng!
În poema mea bizară ai pornit cu pasul stâng.
Mi-e să nu îți perzi simțirea dac-ai ști ce se urmează,
Dac-ai vede că periplu-ți nu-i decât o anabază,
Dacă ai afla că soarta-ți e doar una de papir
Odiseu cel din vechime nu știa cum că Omir
Ticluse vicleșuguri ce crezu că el scornise
Și că tot el pețitorii la fâmeia lui trimise
Și că el grăia prin gura-i și că niciun fir din păru-i
Nu clintea făr' ca aedul să nu-l lase. Adevăru-i.
Te visez, te-aud, te cuget: țeapăn îmi apari acum
Ca dagherotipul morții revelat de-un zeu de scrum.
Pot să fac orice din tine, să te-nalț sau să te nărui,
Fiindcă nimeni, niciodată, nu-i stăpân pe adevăru-i.
Însă cum mi-am pus în minte ca să trec la epopee
Și din moarte foi uscate să desfac o orchidee
(Chiar de-ar fi o nălucire într-un glob de halima)
Și să fac nemuritoare-o dăltuire în halva,
Manoile, mergi nainte. Actant palid, ce mai stărui?
Nici un story nu se leagă de nu crezi în adevăru-i.*

Avem de-a face cu un *discurs ce escortează personajul* și dezvăluie „mehanismul” prin care acesta e creat, sau, cum spune autorul-narator, făcut „actant”. Cum vom vedea, acest discurs se reia pe parcurs, fiindcă, nu-i așa?, cum zice naratorul, „totul este scriitură”. Dar autoritatea lui se vădește variabilă. Pentru că, pentru narator, personajele sunt asemenea particulelor intraatomice care, conform teoriei fizicianului Heisenberg, citat în text, pot fi influențate de cel ce le observă. În

consecință, și „Auctorul” nostru se va feri de a le afecta cumva identitatea și libertatea de mișcare.

Relația lui cu eroii cărții se intersectează, totodată, cu *un alt discurs: de escortare a cititorului*. Procedeul ca atare nu-i o invenție postmodernă. El caracterizează vârsta de început a romanului, când era folosit pentru a-l orienta pe cititorul încă neexperimentat și care trebuia dus permanent de mână de autor; după cum neexperimentat era și acesta, grăbit să-și eticheteze eroul înainte ca el să fi intrat în scenă (a se vedea această tehnică naivă, dar eficientă, în cunoscutul roman al lui Filimon). La postmodernul Cărtărescu procedeul nu mai semnifică lipsă de abilitate, ci *rafinament de tehnică a pastişei și a ludicului*: joc al naratorului auctorial cu eroul, joc cu cititorul, joc al autorului cu sine însuși în sensul acelei dezvăluiri a laboratorului despre care vorbeam și în a cărui oglindă se privește:

*Juno, pentru care scris-am cântul patru special,
Ai să vezi că ofițirul cu aspect orighinal
Are să o izbăvească de zurlia beizadea
Pre-a lui Manoil sorioară, și de soață o s-o ia,
Dar la capul multor plânsuri, încercări, peripeții
Ce-n postmodernist opuscul te cufundă-n reverii...
Să-i lăsăm deci să suspine, suspina-vor încă lung.
Eu la Manoil, Iaurta și tâlhari vreau să ajung.*

Discursul auctorial are însă și rolul de a introduce, la nivelul substanței, o *ruptură*: între idealitatea ficțiunii și prozaismul existenței cotidiene, reale, a autorului; între libertățile pe care naratorul suveran le acordă totuși eroului său și constrângerile la care se vede supus el, omul cu identitate civilă. Treptat, *Levantul* se constituie în epopee a unei lumi fictive dublată de o epopee a autorului ca instanță narativă sau pur și simplu ca om – desigur, ca unul care... scrie – :

*Ca bătrânele icoane vă aprinz în creștet nimbii,
Dragi făpture dă hârtie. Manoile, voi să cugeți
La rotundul ban al mării, la a valurilor mugeți
Ce le-auzi dă sus, dânc ceriu. Să gândești la libertate
Măcar tu, în opul ista ca de bande desenate. [...]
Însă dar cu mine însumi ce-o să fac, ce duc o viață*

Între casă și serviciu răsipită ca o ceață,
 Într-un secol fără aripi, în odaie fără foc?
 Nu-mi rămâne decît ție glas să dau ca ventriloc.
 Mă apucă disperarea când gîndesc că-i ora unu
 Și trebui s-ajung îndată la cea școală 41,
 Să mă-nghesui pînă tramvaie, să citească într-un picior
 Bahtin și Bolintineanu, Cortazăr și Maldoror.
 Iar apoi școlerii-n bance să le spună Coșovei,
 Dă conjuncții, genitivuri ce nicicînd visat-au ei
 Să auză. Blestemată soarte ce m-adusă-aci!
 Însă taci, tu, auctore, și urmează-a povesti.

Până la un timp paralele, cele două lumi – a eroilor și a autorului – ajung să se intersecteze:

...Dodată dîn lentilă o rază vîscă
 Decupă dîn epopee bucățica cu balonul
 Ca p-o poză-n patru colțuri. Preț de-o clipă, în cotlonul
 Deschis astfel în „Levantul” apărui chiar eu, bătînd
 La mașină cîntul nouă, chip prelung, obraz plăpînd,
 Ochi ce obsedați de sine doar spre sine se întort.

Se petrece însă și fenomenul invers: *personajele evadează din ficțiune și pătrund în real*; și nu numai în mașinăria naratorului, dar și în intimitatea omului care scrie. O pagină antologică prezintă această agresiune și intervertire de stataturi ontologice, prilejuind și o mărturisire-cheie pentru înțelegerea contextului în care poemul a fost gîndit și elaborat. Adresându-se unuia dintre eroii săi, autorul îi spune:

Tu nu ești de aici, tu nu ai ce să cauți aici! Tu ai alt grad de realitate, Doamne, și totuși ce labe viguroase! Ia te uită, poetul, visătorul, Doamne, de ce m-am apucat de povestea asta, ce m-o fi găsit, când toți sînt înnebuniți de actualitate, când se scrie poezia cotidianului, coborîrea poeziei în stradă, când – uf, mă sufoci – toată lumea s-a plictisit de metaforă imagine stil încărcat, ornamente ciubucării păianjeni, drace, numai o epopee orientală îmi mai lipsea, care să mă țină paralizat doi ani și care – trosc! Ticălosule, era o ceașcă scumpă, de 60 de lei, o...

hm...filigeană, ca să pricepi și tu – da, și care o să-mi aducă dacă s-o publica vreodată numai ironii, aha, te-am apucat și eu de plete, stai, nu mișca, ce naiba, să ne înțelegem, of, Pirandello. [...] ia uite-l cum stă pe jumătate în epopee ca un portar de polo, bate apa, iar eu în timpul ăsta trebuie să spun ceva inteligent despre postmodernism [...] Stai! M-ai terminat, lasă-mă doar o clipă, doar cinci minute, atât. Un armistițiu. După aia, Domnul cu mila. Doar să scriu asta: EU, MIRCEA CĂRTĂ-RESCU, AM SCRIS LEVANTUL ÎNTR-UN MOMENT GREU AL VIETȚII MELE, LA VÂRSTA DE TREIZECI ȘI UNU DE ANI, CÂND, NEMAICRE-ZÂND ÎN POEZIE (TOATĂ VIAȚA MEA DE PÂNĂ ATUNCI) ȘI ÎN REALITATEA LUMII ȘI ÎN DESTINUL MEU ÎN ACEASTĂ LUME, M-AM HOTĂRÂT SĂ ÎMI OCUP TIMPUL CLOCIND O ILUZIE.

Intersectarea celor două lumi potențează sensurile fiecăreia dintre ele și face posibilă pulverizarea delimitărilor spațiale și temporale, desființându-le practic determinările specifice. *Levantul* devine astfel o *istorie integrală*, un vas miraculos în care este posibilă orice *transmutare*, un vast *poem al meditației filosofice* și mai ales un *generos recipient al visului dezmărginit și al Poeziei* (cu majusculă), tematizată.

Prin această subtilă tehnică a amalgamării, epopeea își extinde tentaculele satirice de la secolul fanariot la regimul totalitar. Considerat din această perspectivă, *Levantul* ne apare drept *una dintre cele mai subversive creații* de sertar, discreditând astfel prejudecata unora, după care „generația optzeci” s-ar fi eschivat de la confruntarea cu regimul opresiv, evadând în sofisticata „inginerie textuală” și într-un estetism *sui-generis*. În latura sa gravă – componentă majoră a textului – epopeea lui Cărtărescu e „Jalnica tragodie” a României întregi, alcătuită de un scriitor care deține și o puternică vână satirică și elegiacă. Insist asupra acestui lucru deoarece, sedusă de alte aspecte ale poemului, fără îndoială importante și definitorii, critica a trecut cu vederea sau a sesizat în măsură mică încărcătura lui subversivă. Nu e o întâmplare așadar că epopeea aceasta insolit-agresivă nu a apărut și nu ar fi putut apărea niciodată sub regimul comunist, după cum nu e un accident nici faptul că, într-o pagină scrisă în proză (este vorba de epistola trimisă din ocnă de poetul Iancu Aricescu), naratorul țintește însuși instituția de oprimare a libertății de expresie, cenzura. Pitorescul sintagmelor eliminate de ea nu ne poate distra atenția de la gravitatea dezvăluirilor:

De patru ani cenzorul lui vodă ca pe copii mă mințea și zicea (parcă-l auz): „Ienăchiță, fiule, mai rabdă un an, că poate vremi mai bune apucăm. Că el zicea că doar datorința sa își face. M-a chinuit ca pe hoții de cai. Multe vorbe nu le răbda deloc. Unde eu scriam „sânuri rotungioare”, el rădea cu briceagul și scria „pept fecioresc”. Unde ziceam de „coapsa rotundă ce străvede pân șalvar”, el punea „Peplul rece al Minervei” [...] Eu ziceam de București, că n-are cișmele, și el ștergea și punea „Petersburg, și doar acolo, slavă Domnului, cișmele câte poftești. Ziceam că anu-ăsta vreun rău să-ntâmplă, și el punea că s-a tâmplat pă vremea răposatului Ianache Văcărescul sau chiar a lui Pazvante Chiorul.

Într-un registru stilistic mai sever, frizând pamfletul, poemul denunță de-lațunea și, corelativ, guvernarea despotică, tirania:

Luați aminte, voi, ce firea vă îndeamnă la păcat:

Sori, luceferi, aurore, universul e curat.

Ca zăpada ne-ntinat e, ca obrazul de copilă.

Voi fiți buni, nu-ntingeți brânca în mocirla versatilită

Astei vieți: jigodii, brute și vânduți – e plin dă ei

Cald le e în astă lume la lingăi, la farisei

Și la curve. Câtă ură, câtă luptă s-umpli mațul,

Ce sudori între cearceafuri râncede când joci strapațul,

Ce fălci grase îți arată ce să faci și să nu faci,

Ce guri vinete te toarnă să te puie-n bulumaci!

Oameni sunt? Așa mîncare dă rahat, atâta vorbă

Pentru o dregătorie, pentr-o lingură de ciorbă,

Pentru-a pune pă o iudă dă muiere blăni și scule,

Architect al vieței tale dă puroaie și fistule...

N-are mumă, n-are tată cel ce năzuie putere,

Milioanele dă robi el îi pisează în picere

Și la muncă-i îndemnează, el, ce n-au muncit nicicând

Pre feciorii lui îi bagă iute-n pâne, preste rînd.

Fără a intenționa să devin patetic, voi spune că *Levantul* îmi apare ca un *manifest al libertății*. Aceasta e însă doar una dintre marile lui

teme. Epopeea lui Cărtărescu este totodată un *fastuos și seducător poem al Bucureștiului*, ceea ce-l așează pe autor în compania marilor evocatori ai urbei de pe Dâmbovița, degustători fini și voluptuoși ai unui peisaj plin de contraste, de o fabuloasă policromie. Întâlnim în poem nu puține secvențe descriptive de opulență lexicală, o abundență plină, dacă se poate spune așa, adică îmbibată de uberitatea concretului, a materiei și formelor ei; secvențe învecinând liniile severe ale spiritualității cu pitorescul și cu încarnări – aici deloc respingătoare – ale trivialului:

*Căci îmi fuse urbea noastră dragostea a mea dintâi.
Fila asta dâin „Levanul” s-amiroasă a lămâi
S-ar fi convenit, că-n curtea dă palaturi, Șuțu, Ghica,
Chiparoșii și smochinii și-mpletește vesel chica,
Iară sutele dă turlle dă biserici poleite
Sunt frecate cu naramze, rodii rumene și chitre.
Mii și mii căsuțe scunde împing botul una-n alta,
Zidiri moi dă hanuri scunde parcă scoase sunt cu dalta
Dâintr-un mușuroi dă cretă; au în curte foc și care.
Jupânesele-au în sânuri între țâți ienibahare
Și-n faitonuri se preumbă înfoiate-n malacof
Au ciocoi bumbi dă sârmă și pamblice la pantof. [...]
Mahalalele-s boite ca și sorcove peștrițe:
Corcoduși în fundul curții, iar la geamuri sunt crăițe,
Dâmbovița mocirloasă, fete roze-n ea fac baie
Cu gânsacii împreună. Porcii rîncezi în hârdaie
Plescăie. În jur sunt holde, vii cu strugurii brumați
Și pe drumuri lungi căruțe cu boi molcomi înjugați.
Vezi pă deal mitropolia, ca o mitră dă părinte,
Înălțând în nori clopotniți ca nește cădelniți sfinte.
Ele face să vibreze aerul ca și de bronz.
Căși domnești să-nșir pă uliți, cu goi îngeri rubiconzi.*

Dincolo însă de această copioasă poezie a realului, dominant în *Levanul* rămâne *visul*. Adaptând un clișeu critic, voi spune că Mircea Cărtărescu este un postmodern pentru care visul există. „*Visul chimeric*” – ca să preluăm sintagma titulară a tezei sale de licență despre Eminescu – re-

prezintă și principalul punct de conjuncție dintre el și marele romantic, supremul model, în pofida inadecvatei lecturi cu care a fost întâmpinat faimosul său text din *Dilema* de acum 13 ani. Visul cărtărescian este un vast teritoriu în care-și dau întâlnire și se intervertesc macrocosmul și microcosmul, abstractul și concretul, vetustul, patriarhalul, bucolicul, pe de o parte, cu născocirile cele mai insolite și specializate ale tehnicii moderne, pe de alta; miturile clasice cu teoriile științifice și filosofice de ultimă oră: totul într-o sinteză ce face să dispară orice incongruență de substanță și de limbaj. Visul cuprinde între granițele lui însăși aventura scrisului, așa încât banala mașină dactilografică poate deveni un teritoriu magic, fantastic:

Apoi drumul mi-am urmat

*Până, într-o piață vastă, geometric loc tărcat,
Am zărit, imens, în centru, un fantastic „Remington”.*

Oglindea în lacul negru cartierul monoton.

Bătea singur: se afundă clapele rotunzi cu literi

Condeiate alb, cu sgomot, țăcănit ca și dă țiteri

Și scria ceva pă foaia ce se perde în înalt.

Mă apropiai și-ndată sus p-o literă de smalt

Am sărit, dar prăbușit sunt în mașina cea de scris

Rătăcind pân arcușoare, pârghii cu șurup închis,

Cățărându-mă pă schele dă oțel pân-ajunsei

Sus, în nouri, unde foaia iese dâ n tamburul ei.

E cât mine orice buche care scrisă e pă filă

Și-a ceti încerc, dar ochiu-mi, ca și cel de coșenilă,

Nu-ncăpea imensitatea. Desperat atunci văzui

Cum coboară de pe socluri uriașele statui

Și-umplu piața nesârșită. „Mamă, mamă!” am strigat

Și pe fila dâ n mașină dâ ntr-un salt m-am aruncat

Până mă izbi o buche de mă răstigni în text.

Globul de cristal care apare la un moment dat în „diegesis” e pretext pentru coborârea în teritoriile interiorității profunde, în chiar miezul magmatic al increatului, centru al microcosmului și geografie placen-tară a visului însuși. Același vis care, pe de altă parte, funcționează ca o cale de radiografiere a sufletului, făcută cu cele mai... fizice și fiziologice

mijloace și convocându-i pe marii exploratori ai teritoriilor nesfârșite ale Oniriei:

*Manoil privea pân coaja străvezie un peisagiu
Ce cuprinde într-olaltă fandacsie și miragiu,
Unde norii au schelete, turlele au rochi de bal,
Lunele au gene-albastre, încurcate, ca-n Nerval,
Ale frunzelor aripe-s vene, ochii lor vitralii-s
Șoldul apelor domoale volutos ca în Novalis,
Însuși ceriul e un pântec, soarele-i un ombilic,
Subt pământul ca de sticlă sunt petale, ca în Tieck...
Toate în anamorfoze stranii se resfrâng în bilă
Și apoi se inversează-n a eroului pupilă,
Pe retină pune fire de colorii ca pe gherghef
Și lichide colorate curg pân nervii de sidef
Pân-ajung în centrul optic, unde să combină stranii
Și apoi se proiectează pă peretele de craniu
Și-astfel să încheagă visul, iar în sala uriașă
Șade-un singur spectatoriu, ce se zbate strâns în fașă,
Paralitic doar privire, doar dorinți, numai terori;
Are-un singur ochiu-n frunte, și aripe-n subțiori.
Este tristul, veșnic singur, sufletul al meu ș-al tău.*

Într-un mod asemănător este explicat misterul creației poetice, prin intermediul unui vis care poate sta între marile mituri ale creației plăsmuite vreodată de un scriitor:

*– Manoile, noi aice sîntem chiar în ochiul minții,
În adâncul dîn adâncul dîn adîncurile finții,
Mehanismul cel poetic ce-i dîn pârgii și imagini
Are-n cellalt cap o peană ce-nnegrește zeci de pagini
Care crezi că tu le cugeți, dară ele-s cugetate
Dînainte dă potopuri, dă fosili, dă coacervate,
Dînainte să răsară soarele, să dea vecia
Mugurii cari sunt aștrii, floarea ce e galaxia.
Înșirați suntem pre ața globului de cuarț ce zace
În acestui mehanismu orbitoarele capace
Și-l hrănește cu misterul lumilor dîn lumi dîn lumi...*

Levantul, cum s-a spus, este o istorie a poeziei române de la începuturi până în prezent și un *festin al intertextualității*. Un spectacol scris și regizat de un profund cunoscător al acestei lirici; dar care nu se limitează la pasișă și nici la pura reabilitare de tip postmodern a unor forme ieșite din uz. *Levantul* conține și această dimensiune – nu lipsită de amestecul de nostalgie și de distanțare ironică și ludică – a poeziei trecutului. Tot așa, opera de față ridică și o scară valorică implicită, care situează la vârf „statuile” numite Eminescu, Bacovia, Arghezi, Blaga, Barbu, Nichita Stănescu, dar și spiritul congener al lui Budai Deleanu sau profilul tutelar al lui Caragiale, care-l contrapuntează de-a lungul ficțiunii pe cel solemn și tragic al lui Eminescu. Caleidoscopul cărtărescian *reconstituie un uriaș depozit de teme, forme și limbaje poetice*. Sinteză creatoare, deoarece ea rezultă din conjuncția dintre ceea ce are specific fiecare dintre poezii resuscitate și propriul concept de poezie al lui Cărtărescu. Concomitent, epopeea conține și o notă polemică la adresa poeziei contemporane autorului. Spre a-i reîncărca bateriile și a o elibera de narcisism, el îi întoarce privirea către trecut, dovedind astfel că *inovația e posibilă privind nu numai înainte, ci și înapoi*. Sinteza lui Cărtărescu reprezintă și un mod de a recunoaște o *ascendență* fără de care însăși poezia sa nu ar fi fost posibilă. Căci nu în ultimul rând, epopeea ni se arată ca un omagiu pe care la 1988 poetul nostru îl aducea înaintașilor, așa cum la 1870 făcuse Eminescu cu generația pașoptistă. Motoul din fruntea poemului, luat din scrisoarea din Viena către Iacob Negruzzi ce însoțea explicativ și justificativ *Epigonii*, nu apare acolo în chip aleatoriu. Ca și Eminescu, autorul *Levantului* își omagiază predecesorii, în a căror lucrare găsește resurse de a crede din nou în poezie, în existența în lume, dar într-o poezie. Epopeea sa se constituie astfel nu numai într-un act de recuperare a poeziei celorlalți, dar și într-o *recuperare de sine*. În ultimă instanță, *Levantul* capătă profilul unui *vibrant elogiu adus Poeziei ca unică rațiune a autorului de a exista*. Poeziei, care suspendă timpul și încrustează în chihlimbarul ei chipul lumii. De aceea spre finalul cărții sale Mircea Cărtărescu a putut scrie:

*Eu al vecinicii doară trag în pept amar parfum.
Doar un vers de-aș scri, în care ca în picurul de rouă
Ghemui-s-ar lumea toată, veche dară totuși nouă,
Doar un vers de va rămâne după mine, mă socot
Mai ferice ca un înger și mai sfânt ca Savaot.*

Post-scriptum. Cele mai multe opere publicate în limba maghiară, lucrările folcloristului și etnologului omagiat în prezenta carte nu mi-au fost accesibile decât în măsura în care la sfârșit ele aveau atașat un rezumat în românește. Cum însă pentru a vedea dacă oul este sau nu este bun nu-i nevoie să-l ingerezi integral, tot astfel din acele rezumate, ca și din discuțiile noastre informale, uneori îndelungi, mi-am dat seama că lucrările în cauză nu oferă doar *rezultatele* unor cercetări laborioase, ci și un *discurs asupra metodei*. O metodă mereu atentă la imperativul hermeneutic care obligă la continuul du-te-vino de la ipoteză / proiect teoretic la materia concretă și de la întreg la parte, dinamica aceasta făcând posibile rezultatele plauzibile ale muncii de cercetare. Dar despre ele este dreptul folcloriștilor, etnografilor și etnologilor să-și spună cuvântul.

De aceea mă voi limita la a spune două cuvinte despre *cealaltă operă* a septagenarului de astăzi: cea *nescrisă*. Profesorul Balázs mi-a apărut dintotdeauna ca un *animator* și un *fondator*. El deține o facultate rară, pe care Maiorescu o numea *entuziasm impersonal*, în care întemeietorul criticii românești vedea cheia creației din indiferent ce domeniu. Dispune, altfel spus, de capacitatea de a se *investi integral* într-un proiect și de a nu-l părăsi până când acesta nu a fost dus la capăt. Un asemenea proiect este departamentul Română–Engleză din cadrul Facultății de Științe Umane al Universității Sapiientia. Desigur, pornit pe acest drum, „managerul” Balázs a putut părea – unora totdeauna, altora uneori – un pic prea cazon, prea autoritar, prea iubitor de exactitate, împingând imperativul corectitudinii până la pedanterie. Este dreptul fiecăruia de a-și construi o imagine despre ceilalți. În ce mă privește, rămân ferm convins că fără asemenea „excese” acest departament n-ar fi luat ființă și n-ar fi rezistat în timp. Așa încât: alături de tomurile lui științifice, profesorul poate așeza cu mândrie legitimă, în rafturile realizărilor sale de prim-plan, și această investiție, în care eu văd un model de devotament, pricepere și tenacitate.